

JAN TINBERGEN

KEJNZIJANIZAM, MONETARIZAM I POTREBA ZA SINTEZOM TEORIJA

Ekonomska situacija u svijetu je vrlo nepovoljna. U velikom broju zemalja, posebno u nerazvijenim zemljama koje nijesu izvoznice nafte i zemljama Zapada, nezaposlenost je nepodnošljivo velika. U tome ima mali broj izuzetaka — Japan, Švedska i Austrija. Sve druge zapadne zemlje, kao i zemlje u razvoju koje ne izvoze naftu, ne samo da pate od velike nezaposlenosti, već i od stalnog rasta cijena (inflacije).

Zato se osjeća snažna potreba za ekonomskom politikom koja bi smanjila nezaposlenost i inflaciju. Nijedna vlada, osim do izvjesne mjere u navedene tri zemlje, nije dosad uspjela ni da formuliše a kamoli ostvari takvu ekonomsku politiku. Glavni razlog tome je nedostatak sporazuma, odnosno neslaganje među vodećim ekonomistima oko toga koju politiku treba preporučiti. A ako se ekonomisti ne mogu složiti, onda se ni političari ne mogu kriviti za razmimoilaženja i otuda neaktivnost.

Jedan broj vodećih ekonomista, kao i jedan broj novinara koji prate privredu, radije se drži manje ili više jednostranih parola i etiketa kao što su kejnzijanizam, monetarizam, ekonomija ponude, neoklasicizam, itd. Oni kao da uživaju u ovoj vrsti polarizacije i zabuni koja vlada među političarima.

Takav stav se mora odbaciti. Možda bi neke od njih trebalo naterati da se (poput kakve porote) sretnu i dođu do jednoglasne preporuke.

U svakom slučaju, potreba za *sintezom* različitih gledišta nameće se kao hitna. Da bi poslužila ciljevima jasne politike za tačno određen prostor — Evropsku zajednicu, na primjer, i za tačno određen period (recimo 1984—1985. godina), ekonomska politika koja će se preporučiti mora biti *kvantitativno* određena. Znači, nije potrebna samo lista instrumenata društveno-ekonomske politike, već i podaci (brojke) o tome koliko će se ti instrumenti koristiti.

Da bi postigli sporazum, zaduženi ekonomisti mogu isto tako prihvatiti *ekonomski model* ili neke *alternativne modele* za prostor i period koji se razmatraju. Ti modeli otvaraju mogućnost za sintezu različitih parcijalnih teorija kojih su se držali »polarizatori«. Ovo je pravilno izrazio Lawrence R. Klein (Lorens Klejn) pišući 1975. godine o američkom »Brookings« modelu¹: »Manje je važno da li će taj pokušaj biti označen kao kejnzijanstvo, monetarizam, neoklasicizam ili nešto drugo, od toga da što bliže dođemo do objašnjenja čitavog sistema . . . « Modeli moraju da sadrže četiri kategorije varijabli: a) cilj, b) instrumente, c) spoljne varijable odnosno podatke i, bar u početnoj fazi, d) druge varijable koje čine dio strukturne ravnoteže koja oslikava djelovanje proučavane ekonomije.

Ako se slažemo u tome da su glavni ciljevi ekonomske politike za kojom tragamo redukcija nezaposlenosti i inflacije, *nezaposlenost* i *nivo cijena* su među varijablama cilja. Da bi se pokrio velik dio izabrane oblasti potreban je još jedan broj dodatnih varijabli, među kojim su određeni podaci o *raspodjeli dohotka* i *prosječnoj potrošnji* za važnije grane privrede.

Kod *instrumentalnih varijabli*, sve instrumente koje preporučuju različite kompetentne škole treba uzeti kako bi na simuliranom modelu utvrdili u kom se obimu oni trebaju primijeniti. Shodno tome, od kejnzijanskog »paketa« sredstava možemo uzeti *rashode vlade* i *prihod od poreza* (tipične »tetkuće« varijable); od monetarista *ukupnu novčanu masu u optičaju* (varijabla zaliha); od neoklasika instrumente koji pomažu da se oblikuju očekivanja, kao što je *gornja granica iznosa zarada* za neki period u budućnosti, ili državni rashodi za neki budući period, ili *buduće poreske stope*. Granice iznosa zarada i poreskih stopa mogu se takođe smatrati instrumentima koje predlažu zagovarači ekonomije ponude, rashodi vlade u budućnosti su možda isto toliko kejnzijanski koliko i neoklasični, a ima i veći broj instrumenata preporučenih od strane različitih ideologija. Ukoliko je sve ovo tačno, naš zadatak bi bio pojednostavljen: u tom slučaju trebalo bi da radimo samo na traženju mogućnosti usaglašavanja.

Među *podacima* se mora pojaviti jedan broj varijabli o *drugim zemljama/ekonomijama* — sovjetskom bloku, Japanu, Trećem svijetu, na primjer — ili onih koji se odnose na neprivredne djelatnosti. Važniji primjeri toga su *demografski* i *tehnološki* razvoj. Poznato je da stopa nezaposlenosti direktno zavisi od veličine pojedinih starosnih grupa koje dolaze ili napuštaju tržište radne snage. Takođe je poznato da se roboti uvode ubrzano i da se traže i drugi vidovi automatizacije što neposredno utiče na potrebu za radnom snagom u pojedinim djelatnostima kao što su bankarstvo i kratkoročno osiguranje. Drugi podaci su oni koji se odnose na obezbjeđivanje različitih vrsta energije i uticaj, odnosno posljedice, zagađivanja čovjekove okoline.

¹ Brookings Institution — nezavisna organizacija osnovana u SAD 1927. godine; bavi se istraživanjima politike i strukture vlasti, spoljne politike, ekonomije i drugih društvenih nauka — prim. prev.

Najzad, *osim ciljeva, instrumenata i podataka*, postoji i jedan broj dobro poznatih varijabli koje se javljaju u takvim strukturnim odnosima, kao što su potražnja jedne grupe proizvoda, bilo izvoznih bilo da se prodaju unutar sopstvenog tržišta; zahtjevi za uvoz koje je moguće podijeliti po različitim kategorijama roba i usluga; nabavne ili utvrđene cijene proizvoda; tehnološki koeficijenti koji određuju proces proizvodnje; broj radnika različitih kategorija raspoloživih za proces proizvodnje; proizvodna oprema raspoloživa za jedan broj sektora proizvodnje, itd. Ovo su samo neki primjeri, bez pretenzija da je njihova lista ovim iscrpljena. Ovo će biti ilustrirano ako pogledamo bilo koji od vodećih modela koji se sada primjenjuju, na primjer, onaj koje objašnjava Waelbroeck (1976).

Na jednom mnogo višem stepenu sugerisanog djelovanja/postupka, jedna njegova osnovna karakteristika će se postepeno pojaviti: da li će izbor varijabli ciljeva i instrumenata, proizvoljno odnosno slobodno izvršen, omogućiti određene *stepene slobode*, tj. obezbijediti »paket« rješenja iz kojih jedno može biti izabrano, ili dovesti do *nestabilnosti*, tj. naučiti nas da smo trižili nemoguće i stoga ubuduće treba da postavljamo *umjerenije zahtjeve*.

Aktivnost koja je preporučena grupi zapadnoevropskih zemalja, odnosno ekonomista tih zemalja, sa ciljem da pronađu optimalnu mješavinu (ili sintezu) kejnzijanizma, monetarizma, klasicizma, ekonomije ponude (i, zašto ne dodati, neomarksizma), nije nova djelatnost. Za neke druge zemlje organizovane su aktivnosti koje su u određenom smislu uporedive sa ovom. Pomenuli smo već američki primjer poznat kao »Brookings model« (Klein, 1975) i projekat Link (Waelbroeck, 1976). Redovni postupak poznat kao »Gosplan« u SSSR-u iskazuje da zadovoljava slične ciljeve, ali po našem mišljenju na suviše jednostran način, odbacujući unaprijed mogućnosti koje mi smatramo da ne treba odbacivati. Primjer planiranja u Mađarskoj (Balassa, 1982) je mnogo manje jednostran. U različitim zapadno-evropskim zemljama aktivnosti poput ovih koje preporučujemo se sprovode. Istaknuti primjer toga je rad francuskog Commissariat du Plan (Ministarstvo za plan). U nekoliko zemalja, uključujući Holandiju, Belgiju, Norvešku i Švedsku, glavni dio posla se obavlja u jednoj instituciji, a dopunjava se na određen način konkurentskim radom u drugim institucijama. U Holandiji na takvom dopunskom naučnom istraživanju radi nekoliko univerzitetskih instituta, a u Belgiji jedan veliki univerzitetski institut — DULBEA (Département de l'Université Libre de Bruxelles d'Economie Appliquée). Interesantno je da u Švedskoj organizacija poslodavaca vodi jedan važan naučno-istraživački institut (Industriens Utredningsinstitut), koji se bavi i ovim poslom, pored službenog i naučnog istraživanja radničkih organizacija.

Znači da predložena vrsta aktivnosti nije ništa sasvim novo. Nedostaci su (i) što se posao radi za (ili u ime) Evropske zajednice (EEZ) i (ii) što ima jasnu namjeru da pomiri, putem sinteze, naoko divergentne poglede, čak i u kvantitativnim predlozima, ekonomske politike.

U nedavno objavljenoj literaturi neka djelimično kvantitativna naučna istraživanja mogu poslužiti kao ilustracija. U tom smislu su Barber i McCallum (1982) dali znatan doprinos u namjeri da procijene posljedice ograničavanja zarada u Kanadi 1975—1978. godine na proces inflacije u toj zemlji. Oni su uspjeli da uspješno objasne stopu inflacije u periodu od 1955. do 1975. godine i njen uticaj na period 1975—1981. Politika kontrole zarada u periodu 1975—1978. godine sastojala se u određivanju gornje granice stope rasta zarada — 8 procenata, 6 procenata i 4 procenta (pojedinačno po godinama). Uočava se da je od 1978. do 1981. godine stvarna stopa inflacije iznosila 6 procenata niže u odnosu na inflaciju bez primjene kontrole zarada iz 1975—1978. godine. Računa se da je ta kontrola zarada uticala na ispunjenje naših očekivanja.

Drugi doprinos koji su oni dali je poređenje četiri grupe zemalja po stepenu »opštedruštvenog konsenzusa« koji u njima vlada, a koji se mjeri na četiri načina. Step en inflacije kod ove četiri grupe zemalja bio je manji što je taj konsenzus jače razvijen, a mjeren je slabom učestalošću štrajkova u periodu između 1950. i 1969. godine, niskom stopom nezaposlenosti u periodu 1965—1979, visokim nevojnim društvenim rashodima, i malim indeksom nejednakosti.

U grupu sa najjače razvijenim opštedruštvenim konsenzusom (I grupa), svrstavaju se skandinavske zemlje, zemlje Beneluksa, kao i zemlje njemačkog govornog područja (SR Njemačka, Austrija i Švajcarska u kojoj je 70% Njemaca). U grupu sa najmanje razvijenim konsenzusom (IV grupa) svrstavaju se Francuska, Italija i Finska (u kojoj se još osjeća trauma građanskog rata). U drugoj grupi je jedina članica Japan; to je zemlja koja se teško može porediti sa zapadnim zemljama i u kojoj očigledno vlada vrlo pogodna društvena klima. Zanimljivo je i to što treću grupu sačinjavaju samo anglosaksonske zemlje (gdje spada i Irska).

Treći primjer podesne ali parcijalne kvantitativne analize je onaj koji navodi Lipsey (1982) a pripisuje se Tobinu, koji smatra da je, da bi se neopadanjem vrijednosti novca do kraja 80-tih godina ovog vijeka mogla eliminisati inflacija (učestali rast cijena), potrebna recesija do 1978. godine sa najvećom stopom nezaposlenosti od 10,3 odsto. No, u trenutku pisanja ovog teksta stopa nezaposlenosti je već premašila tu cifru, a inflacija je mogo veća nego što je Tobinova brojka od 2,3 procenata (za 1987. godinu).

Takve rezultate parcijalnih naučnih istraživanja trebalo bi umetnuti u predloženi model i stvoriti mogućnost da se pronade koja kombinacija instrumenata čini najbolji put za uspješnu antiinflacionu ekonomsku politiku na nivou Evropske zajednice. Odabrali smo ovu Zajednicu kao primjer zato što su različiti argumenti govorili njoj u prilog: to je najveća trgovinska zajednica na svijetu i ima infrastrukturu za donošenje odluka — Parlament, Senat (ministarski savjet) i Vladu (Komisija). Istina, ta infrastruktura nije iskorišćena najoptimalnije, ali mogućnosti za to postoje. Svi zainteresovani

treba da nastoje da utvrde kako bolje korišćenje ovih institucija može doprinijeti blagostanju ne samo članovima te zajednice, već stanovništvu čitavog svijeta.

LITERATURA

- Balassa, B. (1982), „*The Hungarian Economic Reform, 1968—1981*, World Bank Staff Working Paper, No. 506.
- Baber, C. L. and J. C. P. McCallum (1982), *Controlling Inflation. Learning from Experience in Canada, Europa and Japan*, Canadian Institute for Economic Policy, Ottawa.
- Klein, L. R. (1975), „*Research Contributions of the SSRC-Brookings Econometric Model Project — A Decade in Review*, in: G. Fromm and L. R. Klein (eds), *The Brookings Model: Perspective and Recent Developments*, Amsterdam (Oxford) New York, North Holland (American Elsevier).
- Laidler, D. (1981), „Monetarism: An Interpretation and an Assessment”, *The Econ. Journal* 91, 1—28.
- Lipsey, R. G. (1982), „Government and Inflation”, *Amer. Econ. Review* 72, Papers and Proceedings, 67—71.
- Matthews, R. C. O. (1981), J. E. Meade and J. Tobin: „Comment on the Papers by Professors Laidler and Tobin”, *The Econ. Journal* 91, 43—57.
- Meade, J. E, see Matthews (1981).
- Sachs, J. (1982), „Stabilization Policies in the World Economy: Scope and Skepticism”, *Amer. Econ. Review* 72, Papers and Proceedings, 56—61.
- Tobin, J. (1981), „The Monetarist Counterrevolution Today — An Appraisal”, *The Econ. Journal* 91, 29—42. See also: Matthews (1981).
- Waelbroeck, J. (1976) (ed.), *The Models of Project Link*, Amsterdam—New York Oxford, North Holland.

Academician Prof. Dr. Jan TINBERGEN

KEYNESIANISM, MONETARISM AND THE NEED FOR A SYNTHESIS

Summary

The World economic situation is very bad. In a large number of countries, predominantly the underdeveloped non-oil-exporting and Western countries, unemployment is intolerably high. Only a few exceptions exist, for instance Japan, Sweden and Austria. All other Western countries and the non-oil exporting developing countries do not suffer from high unemployment, but also from a continual rise of prices (inflation).

Author points that there is a strong need for a policy to reduce both unemployment and inflation. No government — except to extent those of the three countries mentioned — has so far succeeded in formulating, let alone, implementing such policy. The main reason is lack of agreement among leading economists about the policy to recommend. If economists cannot agree, politi-

cians cannot be blamed for disagreeing and hence remaining inactive.

A number of leading economists — and a number of economic journalists — prefer to stick to more or less one-sided slogans and labels such as Keynesianism, monetarism, supply-side economics, neoclassicism and so on. They seem to enjoy this sort of polarization and the ensuing confusion among politicians.

This attitude must be rejected. Maybe some of them should be forced to meet (like members of a jury) until they arrive at unanimous recommendation.

Anyway, the need for a *synthesis* of the various views is urgent. In order to serve the aim of a well-defined policy for a well-defined area — for instance, the European Community — and a well-defined period (say, 1984—85.), the policy to be recommended must be formulated in *quantitative* terms even. So not only a list of the instruments of socioeconomic policy is needed, but also figures about the which these instruments are to be used.

In order to attain agreement the economists in charge should agree on an *economic model* — or some *alternative models* — for the area and period under consideration. These models open up the possibility to synthesize the various partial theories adhered to by the »polarizers«.

Results of general and partial research should be inserted into the complete model suggested, so as to make it possible to find out which mix of the instrument presumably constitutes the best way of a successful antistagflation policy at the level of the European Community. Author has chosen this Community as an example because various arguments are pleading in its favour. It is the largest commercial unit of the world, and it has an infrastructure for decision making: a Parliament, a Senate (the Council of Ministers) and a Government (the Commission). To be sure, this infrastructure is not being used in an optimal way; but the potentialities for developing an optimal use exist. All concerned should try to understand what a better use of these institutions could contribute to a wellbeing of not only the Community's but world population.